

смагрувається комплекс вопрогов, которе касаются соціально-економічних и організаційних основ відновительних робіт в місній промисленості України в післяокупаційній и післявоєнній періоди. Проаналізовані фактори, которе обусловили необхідність відродження отрасли, як складної частини відновлення економіки республіки, особенності, труднощі и проблеми відновительного процесу. Показано, що союзне правительство відводило первоочередну роль відновленню основних отраслей тяжёлої промисленості и прежде всего для этой цілі направляли ассигнования и друге ресурси. В то же время, ещё в условиях війни вищі державні органи определяли одной из главных задач введеніе в действо на освобождённых територіях підприємств місній промисленості, что не только способствовало бы підйому воєнного господарства страны и росту его производственных мощностей, а и обеспечило бы матеріально-технічну сторону процесу відновлення и дальшого розвитку господарства и соціальної інфраструктури в регіонах, удовлетвореніе первоочередных життєвих потребностей населення. Решение этих задач осуществлялось фактично за счёт республіканських, прежде всего регіональних и місних ресурсів. Проаналізовані також організаційні основи процесу відновлення и дальшого розвитку міспрома.

Ключевые слова: соціально-економічні основи, організаційні основи, процес відновлення и дальшого розвитку місній промисленості, союзне правительство, органи державної влади, фінансові, матеріально-технічні и трудові ресурси, функціонування міспрома.

Summary. *Titika E.A. Socio-economic and organizational framework for reconstruction works in the local industry of Ukraine in 1943–1950 years.* The article deals with the range of issues relating to socio-economic and organizational principles of reconstruction works in the local industry of Ukraine in post-occupation and post-war periods. Factors which necessitated the revival of the industry as an integral part of republic economic recovery, special features, difficulties and challenges of the recovery process were analyzed. It was revealed that Union government gave priority to the restoration of the main branches of heavy industry and allocated money and other resources mainly with this purpose in mind. At the same time, still under war conditions highest state authorities defined the introduction into operation of local industry enterprises on the liberated territories as one of the major tasks. It would favor not only the rise of war economy of the country and the growth of its production capacity but it would provide logistical support for recovery and further development of the economy and social infrastructure in regions. These problems were solved at the expense of republican, especially, regional and local resources. Organizational framework for recovery process and further development of local industry (Mestprom) was analyzed.

Key words: socio-economic basis, organizational framework, recovery process and further development of local industry, Union government, public authorities, financial resources, material and technical resources, labour resources, local industry performance.

УДК 94(477.42)«1957»

Д. О. Шпак

ПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ ПЛЕНУМУ ЦК КПРС 4 ЧЕРВНЯ 1957 Р. ЯК ОДНА З ПРИЧИН ФОРМУВАННЯ АНТИРАДЯНСЬКОГО РУХУ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розкривається громадська позиція політично активної частини населення Півдня Української РСР стосовно рішення Пленуму ЦК КПРС 4 червня 1957 р., в контексті дисидентського руху у названому регіоні республіки та проаналізовано її значення для формування антирадянського руху на Півдні України.

Ключові слова: Пленум ЦК КПРС, антирадянській рух, десталінізація, Українська РСР, дисидентство.

Постановка проблеми. Дослідження такого багатогранного явища в сучасній історії України як опозиційний рух середини 1950–80-х рр. набуває останнім часом все більшої уваги, як з боку науковців так і громадськості, все більшого значення та масштабності. Відкриття доступу до спецховищ та архівів, отримання можливості для використання різноманітних документів позитивно позначилися на вивченні численних аспектів історії України ХХ ст. Значний розвиток отримали регіональні дослідження. Науковці змогли на основі нових документів переглянути усталені раніше підходи та висновки, об'єктивно відтворити повну картину історії України, у тому числі й таку неоднозначну її сторінку, як

опозиційний рух другої половини 1950 – середини 1980-х рр. Такі процеси позначилися на розвитку історичної думки та сприяли науковому переосмисленню історичних знань з названої проблематики. Важливим, для розкриття додаткових причин формування антирадянського руху в УРСР, є вирішення питання про «антипартійну групу» Пленумом ЦК КПРС у червні 1957 р., яке викликало суспільний та політичний резонанс у СРСР, і яке можна розглядати в якості окремої історичної проблеми, в контексті історії опозиційного руху в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам історії опозиційного руху в УРСР присвятили окремі наукові праці А. Русначенко [1], Г. Касьянов [2], Б. Захаров [3], Ю. Данилюк, О. Бажан [4], Г. Гончарук, О. Нагайцев [5], Л. Ведмідь [6], М. Брегеда [7]. Особливої уваги заслуговують наукові статті, в яких подано ґрунтовний аналіз демографічної, професійної, національної і територіальної структури руху опору, видатних вітчизняних науковців таких як Ю. Зайцев [8], Ю. Котляр [9], О. Бажан [10], І. Кривдіна [11], В. Дмитрук [12].

Мета статті: спираючись на фактичні дані архівних матеріалів, висвітити громадську позицію політично активної частини населення Півдня УРСР стосовно рішення Пленуму ЦК КПРС 4 червня 1957 р., в контексті антирадянського руху у названому регіоні України, як одного з напрямів опозиційного руху радянському режиму в УРСР.

Виклад основного матеріалу. Виходячи з проблематики дослідження, насамперед, доцільним вважаємо визначити наше розуміння таких понять як «дисидентський рух», «опозиційний рух», «антирадянський рух» та їх співвідношення. У «Довіднику з історії України» «дисидентство» характеризується як «виступ проти існуючого державного порядку або загальноприйнятих існуючих норм певної країни, протистояння офіційній ідеології і політиці» [13, 211], а в «Малому словнику з історії України» «дисидентами» вважають «учасників опозиційного руху кінця 1950-х – середини 80-х рр., які виступали за демократизацію суспільства, дотримання прав і свобод людини; в неросійських республіках – за національні права, власну державність» [14, 133–134]. Для Ю. Зайцева та інших дослідників дисидентства в СРСР, характерний підхід, згідно з яким поняття «опозиційний рух» розглядається як синонім поняттю «дисидентський рух». Найбільш же повно еволюція понять «опозиційний рух» і «дисидентство» в українській історіографії представлена в дисертації Л. Ведмідь, яка вважає, що поняття «опозиційний рух можна використовувати в будь-якому випадку» [15, 35–36]. Ми ж вважаємо, що ці поняття не можна повністю ототожнювати, і розглядаємо їх у співвідношенні загального до конкретного, оскільки опозиційний рух, по своїй суті, завжди є політичним, дисидентський – може бути аполітичним. Звичайно ж, питання наскільки аполітичним може бути протистояння в суспільстві, в якому держава і партія претендують на повний контроль, залишається відкритим.

В архівних документах слідчого відділу Українського КДБ при РМ УРСР того часу, присвячених досліджуваному проявам у суспільному житті республіки, частіше починає зустрічатися поняття «антирадянський», яке ми будемо використовувати для позначення досліджуваного явища. Наприклад, аналізуючи настрої населення Української РСР, у зв'язку з подіями в Угорщині в 1956 р, органи КДБ прийшли до висновку, що в своїй більшості, антирадянські прояви виражалися в наступному:

- у закликах до зміни державного устрою в СРСР, наклепі на марксистсько-ленінську теорію, внутрішню і зовнішню політику КПРС;
- у намірах проведення партійної дискусії з питань внутрішньої і зовнішньої політики, наклепницькі вислови на радянську дійсність і умови життя трудящих в СРСР;
- у використанні ідеологічної кампанії проти культу особи для критики діяльності правлячої партії, в образах на адресу керівників партії та уряду [16].

Як відомо, початковий період десталінізації призвів до серйозних змін в Україні. Характерними рисами цього періоду стали припинення кампанії проти націоналізму, зростаюча роль українського фактору у різних сферах суспільного життя. Із запізненням почали з'являтися статті у пресі в «дусі рішень XX з'їзду КПРС». Тон і зміст критики стали стриманішими. Зміни торкалися переважно сфери культурного життя. В галузі ідеології та політики вони не виходили за межі вказівок центру, були сповнені протиріч.

Своєрідною була реакція населення України на рішення червневого 1957 р. Пленуму ЦК КПРС. Пленум постановив засудити помилкову позицію з ключових внутрішніх і міжнародних питань та фракційну діяльність «антипартійної групи» Г. Маленкова, Л. Кагановича, В. Молотова і Д. Шепілова, що «примкнув до них». Вони були позбавлені

всіх керівних посад та виведені зі складу ЦК і Президії ЦК партії, а потім отримали призначення на другорядні посади [17, 93–94]. Обговорення постанови і «закритого» листа ЦК КПРС про «антипартійну групу» пройшло на зборах партактиву і пленумах в усіх 922 обкомах, міськкомах і райкомах КПУ, а також на зборах 52048 первинних парторганізацій. На цих зборах були присутніми 936 тисяч чоловік і виступили 380 тисяч комуністів [18]. Таку велику кількість виступів можна пояснити намаганням хрущовського керівництва заручитися підтримкою якомога більшої кількості комуністів і домогтися одностайного засудження учасників «антипартійної групи».

Не став винятком і Південь України. Обговорення листа про «антипартійну групу» в первинних партійних організаціях Миколаївської області розпочалося 3 липня 1957 р. В цей день пройшли збори в 20 найбільших підприємствах Миколаєва, серед яких заводи імені І. Носенка, імені 61 Комунара, Дормашина та інших. 4 липня 1957 р. збори пройшли в 22 районах області. Політична лексика та фразеологія виступів мало чим відрізнялась від тієї, що панувала в країні при Й. Сталіну. Трудові колективи, старі комуністи та рядові громадяни активно засуджували «антипартійну групу». Проте, архівні матеріали свідчать про відсутність подібної «одностайності». Так, член КПРС, завідувач коморою фабрики імені Кірова Кременецький, досить влучно охарактеризував причини цих подій заявивши, що: «Молотов, Маленков, Каганович встали на такий шлях тому, що їх в Президії ЦК КПРС довели до цього. Вони боролись за портфелі, а тому їх не можна вважати ворогами. Хрущову теж потрібен портфель, тому він і душить старих більшовиків. Хрущов залишив в ЦК лише тих, хто не може йому суперечити» [19]. За що отримав гнівне засудження партійної організації та змушений був вибачитися за свої слова [20, 23–24].

При обговоренні закритого листа ЦК КПРС в парторганізації радгоспу «Росія» Первомайського району Олійник заявив: «Першим марксизм в нашій країні почав розповсюджувати Плеханов, потім його розвив Ленін, за ним багато працював товариш Сталін. При Сталіні працював товариш Хрущов та інші, які боялись за свою шкуру, а засуджувати Молотова я не можу. Члени ЦК звинувачують цю групу, особливо Молотова, що вони відірвались від народу. А де був особисто товариш Кириченко? В нашому магазині немає нічого з товарів повсякденного попиту. Немає ані взуття, ані одягу, не все в порядку з продовольчими товарами. Таким чином, не відчувається покращення життя населення, особливо в сільській місцевості» [21]. Важливо, що ніхто з 10 виступаючих після Олійника не відреагував негативно на його виступ. Як тільки про слова Олійника стало відомо в Первомайському райкомі партії, реакція була миттєвою. негайно були скликані збори парторганізації радгоспу «Росія», на яких прийняли рішення про виключення товариша Олійника з лав КПРС. Секретарю парторганізації радгоспу товаришу Дудко було винесено сувору догану, а завідувача відділом пропаганди та агітації райкому партії товариша Дахно було знято з посади за зниження політичної пильності.

Виступаючий на робочих зборах Миколаївського молокозаводу столяр Синько зазначив: «Щоб правильно оцінювати дії тієї, чи іншої сторони, необхідно знати про що вони говорили. І як це так, ми 40 років вірили Молотову, Кагановичу, Маленкову, а тепер виходе, що не знаєш чому і кому вірити» [22]. На цих же самих зборах виступив слюсар Мамонтов, який заявив: «Як так вийшло, що товариш Маленков наполягав на зниженні податків з колгоспів, коли перебуваючи на посаді голови Ради міністрів він податки з колгоспників знизив». Звичайно, що інші виступаючи на зборах гнівно засудили товаришів Синько та Мамонтова. В радгоспі «Нечаєвський» Варварівського району Миколаївської області бухгалтер робочого кооперативу Каленников, в бесіді з секретарем радгоспної парторганізації, намагаючись розібратися в причинах конфлікту у вищому партійному керівництві, заявив наступне: «Як ми можемо судити відносно Молотова, Маленкова, Кагановича, якщо ми не знаємо, що вони казали. Нехай надрукують їх речі і ми самі подивимось хто тут правий – Хрущов, або Молотов. Л. Берію також судили за зачиненими дверми, щоб люди не взнали правди» [23].

Слюсар вагонно-ремонтних майстерень Миколаївського трамвайного депо Зімін на обговоренні закритого листа ЦК КПРС виразив невдоволення відносно реформ, які впроваджував М. Хрущов, заявивши: «Маленков зняв з нас податки. Я платив податок 70 крб., а тепер змушений виплачувати 280 крб. за таку саму ділянку землі. Тому я вважаю, що Маленков правий, а ЦК не праве. По радіо кажуть, що плани виконуються на 150%, а в магазинах за кілограм гнилої риби беруть по 15 крб.». Відверто висловив свою точку зору

ще один слюсар з цього ж підприємства – Москаленко: «Якщо я виступаю проти ЦК, то виходить, що й мене треба заарештовувати. А я не згоден з рішенням ЦК» [24].

Про необхідність притягнення до кримінальної відповідальності Г. Маленкова, Л. Кагановича і В. Молотова за вчинені злочини говорилося в резолюції Одеського облпартактиву. Вносилося також багато пропозицій стосовно позбавлення фракціонерів звання Героя Соціалістичної Праці й відкликання їх зі складу депутатів Верховної Ради СРСР. Секретар парторганізації колгоспу імені Ворошилова Одеської області М. Борлан запропонував схвалити рішення ЦК КПРС. Крім висловив думку всіх комуністів про необхідність більш суворо покарати змовників: виключити з партії, позбавити нагород і повноважень та притягнути до кримінальної відповідальності [25].

У Запорізькій області відбулося перейменування цілого ряду колгоспів, що носили імена колишніх партійних вождів: 20 колгоспів імені В. Молотова, 15 – імені Г. Маленкова та 11 – імені Л. Кагановича [26]. Крім цього, звучали і протилежні думки: «Даремно так суворо покарали Г. Маленкова і В. Молотова. Якщо вони помилилися, то потрібно їх критикувати, а на роботі залишити. Вони принесли велику користь нашій партії та народу» [27]. У Гуляйпільському райкомі КПУ Запорізької області надійшов лист, у якому зазначалося: «Рішення червневого пленуму ЦК КПРС – ганьба для нашої партії. Ми, старі комуністи, вимагаємо відновити Маленкова, Кагановича і Молотова у складі ЦК і Президії» [28].

Одним із головних питань, які звучали в середовищі жителів Кримської області було таке: «Чим мотивували учасники антипартійної групи свою незгоду з ЦК і тов. М. Хрущовим?» [29]. За критику політики М. Хрущова до різних термінів ув'язнення були засуджені жителі Криму будівельник І. Зуєв, токарь В. Харчевников, херсонський робітник Л. Тогушев. В ході «чекістських операцій» восени 1961 р. за виготовлення листівок з програмою «Ленінської комуністичної партії Радянського Союзу» органами держбезпеки до кримінальної відповідальності був притягнутий лікар м. Ялти О. Васильєв. В 1962 р. на лаві підсудних опинилися жителі м. Сімферополя К. Дідук, Л. Куц, Ю. Яловенко, які в ніч 8 червня 1962 р. розповсюдили в обласному центрі листівки під назвою «Іскра» від імені «ЦК підпільної комуністичної партії Радянського Союзу» із закликом боротися з «антирадянським урядом Хрущова, що свідомо викривляє ідеї ленінізму» [30, 466, 527, 607].

Деякі робітники говорили, що в даній ситуації необхідно скликати позачерговий з'їзд КПРС. Зокрема на зборах парторганізації Джанкойського пункту «Заготзерно» Кримської області 4 чоловіки: Бат, Пальчиков, Горбачов і Калачников виступили проти рішення червневого пленуму ЦК і вимагали скликання XXI з'їзду партії. Причому Бат демонстративно залишив засідання, заявивши, що у зв'язку з цими зборами він у будь-яку хвилину може покласти на стіл партквиток [31]. Не випадково, після звільнення М. Хрущова, одним із головних питань кримської громадськості було: «Чи правильно була свого часу розгромлена антипартійна група Молотова, Маленкова та інших?» [32].

Висновки. Як бачимо, таким чином, можна стверджувати, що політичне рішення червневого Пленуму ЦК КПРС 1957 р. стало важливим чинником внутрішньополітичного життя великої країни, який доповнив низку причин невдоволення правлячим режимом й формування антирадянського руху в УРСР і, зокрема, на Півдні України. Ідеї та діяльність українських дисидентів не зароджувалися на порожньому місці. Численні документальні факти свідчать, що цьому процесу сприяла комуністична ідеологія та політика, яку проводила «верхівка» влади. Окрім проблеми яку ми обрали в якості предмета дослідження, цей процес стосувався, або краще сказати, виник в площині суспільної реакції щодо дискримінаційної політики центру стосовно України, ігнорування комуністичним режимом законів, норм, правил, підпорядкування інтересів особи примарним інтересам колективу та тоталітарної держави, встановлення права володіння на засоби виробництва за партійно-державною бюрократією, утиски робітників та інших верств у їх правах, позбавлення власної культури та прилучення українців до провінційної російської культури. Також зовнішніми передумовами для формування антирадянського руху в УРСР, безсумнівно, стали антикомуністичні виступи в країнах «соціалістичного табору» та розгортання світового правозахисного руху.

Розглядаючи суспільно-політичну діяльність дисидентів на Півдні України варто зазначити, що вони заклали фундамент для подальшого визначення українців як самобутньої нації та початку відродження національної свідомості й національної культури. Наявність певної кількості активістів руху опору дозволила проводити ідеї «радянського

дисидентства» у маси українського населення окремих регіонів. Практичне значення дослідження даної проблеми полягає в тому, що вона дає можливість ширше висвітлити історію опозиційного руху в УРСР на регіональному рівні.

Список використаної літератури

1. Русначенко А. Народ збурений : Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х рр. / А. Русначенко. – К. : Пульсари, 2002. – 519 с.
2. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 – 80-х рр. / Г. Касьянов – К. : Либідь, 1995. – 224 с.
3. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987 роки) / Б. Захаров. – Х. : Фоліо, 2003. – 154 с.
4. Бажан О. Випробування вірою : Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні в другій половині 1950-х – 1980-х рр. / О. Бажан, Ю. Данилюк. – К. : Ін-т історії України НАН, 2000. – 332 с.
5. Гончарук Г. Украина: предрассветные сражения : Сопротивление власти в советских документах 1975–1991 годов / Г. И. Гончарук, А. Е. Нагайцев, Е. А. Шановская. – О. : Астропринт, 2011. – 312 с.
6. Ведмідь Л. Українська Гельсінська група: історіографічний огляд / Л. Ведмідь. – К. : Поліграф Центр, 2005. – 22 с.
7. Брегеда М. Процес десталінізації і суспільні настрої українського населення у 1953–1964 рр. / М. Брегеда. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 187 с.
8. Зайцев Ю. З вірою у майбутнє України / Ю. Зайцев // Реабілітовані історією. Миколаївська область. – К. ; Миколаїв : Світогляд, 2007. – Кн. 3. – С. 267–272.
9. Котляр Ю. Боротьба за українську національну ідею на Миколаївщині в 50-х – 80-х рр. ХХ ст. / Ю. Котляр // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Миколаїв : Вид-во МДГУ імені П. Могили, 2008. – Т. 83, вип. 70. Історичні науки. – С. 154–159.
10. Бажан О. Політичні репресії на півдні України в часи «хрущовської відлиги» / О. Бажан // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-західного Причорномор'я. – О. : Видавничий дім «Паллада», 2009. – Вип. 3. – С. 181–191.
11. Кривдіна І. З історії правозахисного руху в Україні / І. Кривдіна // Науковий вісник Ізмаїльського державного педагогічного інституту. – 2001. – Вип. 10. – С. 11–13.
12. Дмитрук В. Незгодні: події 1968 р. в Чехословаччині крізь призму архівно-слідчих справ КДБ УРСР / В. Дмитрук // Історія України : Маловідомі імена, події, факти : зб. статей. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2007. – Вип. 34. – С. 289–312.
13. Довідник з історії України (А–Я) / ред.: І. Підкова, Р. Шуст. – К. : Генеза, 2002. – 1135 с.
14. Малий словник історії України / В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода. – К. : Либідь, 1997. – 464 с.
15. Ведмідь Л. А. Історіографія опозиційного руху в Україні другої половини 50-х – середини 80-х років ХХ століття) : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.06 / Л. А. Ведмідь. – К., 2005. – 191 с.
16. Державний архів Служби безпеки України (ДА СБ України), ф. 1, оп. 11, спр. 42, арк. 97–98.
17. Брегеда М. Процес десталінізації і суспільні настрої українського населення у 1953–1964 рр. / М. Брегеда. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 187 с.
18. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 24, спр. 4486, арк. 14.
19. Держархів Миколаївської обл., ф. П. 7, оп. 8, спр. 809, арк. 1–6.
20. Реабілітовані історією. Миколаївська область / відп. ред. С. С. Макарчук. – К. ; Миколаїв : Світогляд, 2007. – Кн. 3. – 655 с.
21. Держархів Миколаївської обл., ф. П. 7, оп. 8, спр. 809, арк. 106–108.
22. Держархів Миколаївської обл., ф. П. 7, оп. 8, спр. 809, арк. 109–110.
23. Держархів Миколаївської обл., ф. П. 7, оп. 8, спр. 809, арк. 111.
24. Держархів Миколаївської обл., ф. П. 7, оп. 8, спр. 809, арк. 114–116.
25. Держархів Одеської обл., ф. П. 11, оп. 15, спр. 468, арк. 12.
26. Держархів Запорізької обл., ф. 102, оп. 3, спр. 1355, арк. 85.
27. Держархів Запорізької обл., ф. 102, оп. 3, спр. 1360, арк. 4.
28. Держархів Запорізької обл., ф. 102, оп. 3, спр. 1355, арк. 70.
29. Держархів АР Крим, ф. 1, оп. 1, спр. 3977, арк. 16.
30. Надзорные производства Прокуратуры СССР по делам об антисоветской агитации и пропаганде. Март 1953–1991. Аннотированный каталог. – М. : Россия XX век, Материк, 1999. – 944 с.
31. Держархів АР Крим, ф. 1, оп. 1, спр. 3979, арк. 44.
32. Держархів АР Крим, ф. 111, оп. 1, спр. 76, арк. 93.

Одержано редакцією 19.01.2015

Прийнято до публікації 13.02.2015

Аннотація. Шпак Д.А. Политическое решение Пленума ЦК КПСС от 4 июня 1957 г. как одна из причин формирования антисоветского движения на Юге Украины. В статье раскрывается общественная позиция политически активной части населения Юга Украинской ССР относительно решения Пленума ЦК КПСС от 4 июня 1957 г., в контексте антисоветского дви-

ження в указанном регионе и проанализировано ее значение для формирования антисоветского движения на юге Украины.

Ключевые слова: Пленум ЦК КПСС, антисоветское движение, десталинизация, Украинская ССР, диссидентство.

Summary. *Shpak D.A. Political decision of the Plenum of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union in June 4, 1957 as one of the reasons for the formation of the anti-Soviet movement in the South of Ukraine.* This article is devoted to the public position of the politically active part of the Southern region of Ukrainian SSR population regarding the decision of the CPSU Central Committee Plenum in June 4, 1957, in the context of the anti-Soviet movement in the Southern region of Ukraine. Since the middle of 1990s scientists have access to special repositories and archives of the secret services of the Soviet Union, that enabled them to use a variety of documents and whose analysis had a positive impact on the study of many aspects of the twentieth century history of Ukraine. There is no doubt that the political decision of the June Plenum of the Central Committee in 1957 was an important factor in the political life of the Soviet state. It can be regarded as a distinct historical problem in the context of the history of the opposition movement in Ukraine. The author of the article came to the conclusion that the political decision complemented a number of reasons discontent by the ruling regime and the reasons for the formation of the anti-Soviet movement in the Ukrainian SSR and, in particular, in Southern Ukraine. The practical significance of the study enables to consider the history of the opposition movement in the Ukrainian SSR at the regional level.

Key words: Plenum of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union, anti-Soviet movement, destalinization, Ukrainian SSR, Soviet dissidents.

УДК 94(477)«19»:331.5

К. М. Ніколаєць

ДИНАМІКА ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В 1990-х рр.

Анотація. *Визначено основні фактори, що впливали на динаміку та визначали регіональні особливості зайнятості населення України впродовж 1990-х рр. Висвітлено вплив поширення «тіньової» економіки на розвиток ринку праці в Україні.*

Ключові слова: *зайнятість населення, трудова мотивація, «тіньова» економіка, ринок праці, майнове розшарування, соціальна стабільність, соціальна справедливість.*

Постановка проблеми. Сутність соціальних гарантій зайнятості полягає в реалізації комплексу державних гарантій щодо умов та оплати найманої праці, формування місткої сфери зайнятості населення в усіх секторах, галузях економіки і регіонах України. Проте одним з наслідків переходу до ринкових відносин в Україні стала деформалізація зайнятості. За часів командно-адміністративного управління держава конституційно гарантувала кожному громадянину право на працю та соціальний захист, а безробіття, як таке, вважалось відсутнім. Вже на початку 90-х рр. ХХ ст. українські державні органи практично самоусунулись від розв'язання проблем зайнятості працездатного населення, що негативно відбилося на сфері зайнятості: стрімко зростала чисельність незайнятого населення та навантаження на вільні робочі місця у сфері офіційної економіки, змінювалася структура мотивації трудової діяльності населення. Реформування економіки в Україні супроводжувалося істотними змінами в структурі суспільного виробництва та галузі трудових відносин, відсутністю належного державного регулювання соціально-економічного розвитку, що призводило до загострення проблеми зайнятості.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Методологічні, методичні та прикладні питання багатоаспектної проблеми забезпечення соціальних гарантій зайнятості завжди були предметом наукових досліджень. У їх розробку значний вклад внесли вчені А. Базилюк, С. Бандур, Д. Богиня, І. Бондар, О. Бугуцький, В. Васильченко, М. Долішній, Т. Заяць, С. Злупко, Г. Купалова, Е. Лібанова, І. Маслова, А. Нікіфорова, В. Онікієнко, Л. Чижова, М. Шаленко.

Виклад основного матеріалу. За короткий проміжок часу (1990–1997 рр.), пов'язаний з процесом зародження та розвитку ринкових відносин, розпадом Радянського Союзу та зміцненням незалежності республік, що раніше входили до його складу, у соціальній структурі зайнятості населення України відбулися суттєві зміни. На фоні зменшення абсолютної кількості трудових ресурсів (за 1990–1996 рр. на 6,7%) щороку відбувався зріст чи-